

Woningtoestanden in Onstwedde omstreeks 1900

Zo omstreeks 1900 verdienden de arbeiders in het algemeen niet erg veel, ook niet in Westerwolde.

Ondanks het geringe loon, zo'n f. 1,50 per dag, moesten ze toch ergens met hun gezin een behoorlijk onderdak zien te krijgen. Allereerst echter moesten ze zorgen dat ze wat te eten kregen, en als dat betaald was, dan bleef er vaak nauwelijks geld over voor een goed huis.

Daarnaast waren toen de begrippen van hygiëne nog erg primitief. Men wist niet dat goede voeding en netheid en schoonheid heel belangrijk zijn voor een goede gezondheid.

Het percentage sterfgevallen door tuberculose was in Westerwolde hoog, soms zelfs hoger dan in de rest van Nederland.

Omstreeks 1920 stierven veel minder mensen door tuberculose. Dit was te danken aan een grotere welvaart, waardoor betere voeding, huizen en hygiëne, en aan het Groene Kruis.

Het Groene Kruis stelde tenten beschikbaar voor de patiënten. Zo'n tent stond op een draaivoet en kon daardoor met de zon meedraaien. Twee wanden van de tent bestonden voor het grootste deel uit ramen, die opengeklapt konden worden. De patiënten konden zo optimaal profiteren van licht en lucht. Oudere inwoners van ons dorp zullen zich dat nog best kunnen herinneren.

Om een eind te maken aan de slechte gezondheidstoestanden in het begin van deze eeuw, werd in 1902 een "Gezondheidswet" van kracht.

Ons land werd verdeeld in ressorten, of ook wel gezagsgebieden genoemd. De gemeente Onstwedde werd met de gemeenten Bellingwolde, Wedde en Vlagtwedde, samen vormden deze gemeenten het landschap Westerwolde, ingedeeld bij het ressort Wedde. Per ressort werd een gezondheidscommissie gekozen, die tot taak had, het woord zegt het al, de gezondheid van de inwoners te verbeteren.

Eigenlijk had men Westerwolde in twee of drie ressorten moeten verdelen, want dit gebied was veel te groot voor één commissie. Zij kon zo van meet af aan niet goed functioneren.

Heel belangrijk voor een goede gezondheid was en is een goede woning. Daarom had de commissie o.a. tot taak om de woningtoestanden te verbeteren.

Zij keurde de allerslechtste woningen af, ze wees noodzakelijke verbeteringen aan, en stelde bouwverordeningen op.

Om een indruk te krijgen in wat voor huizen de mensen dan wel woonden, volgt hieronder een beschrijving van een vijftal soorten woningen, zoals ze o.a. in Onstwedde voorkwamen.

De Groninger arbeiderswoning.

Dit type kunt u heden ten dage nog veel in Onstwedde zien. Meestal zijn ze intern grondig verbouwd.

De woning bestaat uit een portaal, een woonkamer en een schuur.

Naast de woonkamer een afdakkamer, die door de ouders of een ander gezin bewoond werd.

De afmetingen van de woonkamer waren: 4.10 x 4.15 x 2.45 m; en van de afdakkamer: 4.80 x 2.00 x 2.00 m.

Aan de achterzijde van de woonkamer bevonden zich de bedsteden, met een lengte van ongeveer 1.75 m en een hoogte van 1.20 m.

Onder de bedsteden was een bergplaats voor aardappelen. Aan de zolder hing het arbeidersspek, dat waren bonen, te drogen.

Het Oud-Saksische arbeidershuis.

In Onstwedde zijn vandaag de dag geen woningen van dit type meer aan te treffen, of het moet al zijn in sterk verbouwde vorm. Vroeger hebben ze wel in ons dorp gestaan. De woning bestond uit een woonkamer, met daarnaast een ruimte die gewoonlijk werd gebruikt als karn- en wasgelegenheid, en aan de andere kant een bergruimte of slaapkamer.

Ook in deze woning, net als in de Groninger woning, kleine vensters, lage muren en kleine bedsteden.

Beide typen woningen werden meestal niet ouder dan veertig tot zestig jaar. De bouwkosten waren vijfhonderd tot zevenhonderd gulden.

Dat was een heel bedrag voor een arbeider die gemiddeld zo'n f. 1,50 per dag verdiende, de slechte winter niet meegerekend.

Kleine stenen woning. (zie foto)

Het onderkomen op de foto was van Joechem van der Sluis. De woning stond aan de weg bij het "Dennenbosch". Joechem mocht er wonen uit gunst van de grondeigenaar. De twee zandhoppen voor de woning zijn afkomstig van een nieuw gegraven put. De woning bestond uit een woonkamer en een bedstede. De afmetingen van de woonkamer waren 2.40 m lang, 1.40 m breed en 1.80 m hoog.

Onstwedders van een jaar of zestig hebben Joechem nog wel gekend. Hij was een beetje zonderling. Werken deed ie niet graag, en zich wassen ook al niet. Zijn naam leeft nog steeds voort in Onstwedde, want er werd een laantje naar hem genoemd: "het Joechemlaantje".

Joechem woonde in een woonwagen op de hoek van dit laantje en de Havenstraat.

Hut. (zie foto).

Deze hut moet hier in Onstwedde gestaan hebben. Waar, hebben we niet kunnen achterhalen.

Er waren ook nog mensen die geen geld hadden om stenen te kopen. Die slechte financiële positie kon vele oorzaken hebben. De man had geen werk, of zijn baas betaalde slecht, of er was een kind ziek in het gezin etc.

Meestal stonden de hutten op waardeloze grond.

Hier in Onstwedde had men niet veel last van grondwater, en daarom werden de hutten vaak gedeeltelijk in de grond uitgegraven.

De muren werden gebouwd van plaggen, zand of turven. Het dak van deze hut stond direct op het maaiveld.

De afmetingen van de kamer waren: 3.10 x 2.80 x 1.60 m. Achter in de kamer en in de gang naar de schuur waren bedsteden uitgebouwd, met een lengte en een hoogte van ongeveer 1.50 m.

In de voormuur zaten een paar vaste vensters van 50 x 60 cm.

Het bovenste, driehoekige gedeelte van de voormuur werd gemaakt van schollen. Dat zijn planken, die van de buitenkant van een boom werden gezaagd.

Ook de deur, de wandbekleding van de woonkamer en de bedsteden werden gemaakt van deze schollen.

In 1913 kostte deze hut met 25 are heidegrond f. 75,--.

In tijden van een gezonde economie waren er niet zo veel hutten, maar in tijden van een dalende conjunctuur verrezen ze als paddestoelen uit de grond.

Het daklozenhuis.

Mensen die er financieel nog slechter aan toe waren, konden zelfs geen hut betalen. Hun woning bestond dan meestal uit een stuk zeildoek.

Dat waren geen houdbare toestanden, en daarom bouwden de gemeenten af en toe zogenaamde daklozenhuizen.

Zo bouwde de gemeente Onstwedde een daklozenhuis in de Grootstukken. Er woonden vier gezinnen in.

Deze huizen waren niet erg comfortabel. Dat was met opzet gedaan, want de mensen mochten er niet te lang blijven wonen. En zeg nu zelf: Wie wil er nou lang in een stenen hok wonen?

Daarom waren de ramen ook zo hoog aangebracht, dat de bewoners vanuit hun kamer slechts de lucht konden zien.

De afmetingen van de kamer waren: 4.00 x 5.00 x 4.00 m. In elke kamer was een soort open bedstede gebouwd.

Er was een gemeenschappelijke put om alle gezinnen van drinkwater te voorzien.

Neen, de Onstwedder van vandaag zou niet graag meer willen wonen in een hut of een daklozenhuis. Daarvoor heeft hij z'n eigen, goed verwarmd huis veel te lief. Maar de Onstwedders van zo'n vijftig jaar en ouder weten vaak nog wel hoe het toen was!

Toen geen centrale verwarming, maar een paar turven in de haard. Toen geen warm en koud water uit de kraan, maar een put. Toen geen slaapkamer van 4.50 m bij 3.25 m, maar een bedstede van 1.50 m. lang en hoog. Vaak lagen de mensen er schuin in om nog een beetje meer lengte te krijgen.

Toen was er nauwelijks of geen luchtverversing.

Kortom, de mensen woonden toen heel vaak in erbarmelijk slechte woningen. Het was dus wel nodig dat de regering maatregelen trof om deze toestanden te verbeteren.

De "Gezondheidswet" van 1902 was slechts een eerste stap.

Literatuur:

Rookmaker, H.E., Woningtoestanden in Westerwolde. Groningen, 1924.

Formsma, W.J. e.a., Historie van Groningen. Stad en Land. Groningen 1976.

Muntinga, J.E., Het landschap Westerwolde. Groningen-Batavia, 1945.

Brugmans, I.J., De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw. 1813 - 1870.

8e dr. Utrecht/Antwerpen, 1971.

Onstwedde, december 1976.

Joh. Wessels.